

MODERN MODELS OF RESOURCE MANAGEMENT IN ENTERPRISE ECONOMICS

Sultonova Dilnoza Uktamovna

Bukhara State University Master's student, Faculty of Economics and Tourism

Abstract: This article analyzes modern models of resource management in enterprise economics. It highlights the importance of efficient resource utilization, optimization processes, and management mechanisms based on digital technologies. In addition, the role of innovative approaches, logistics systems, ERP, and other management models in enterprise performance is discussed. The study develops practical recommendations and modern methods aimed at improving the efficiency of resource management.

Keywords: resource management, enterprise economics, modern models, optimization, ERP system, logistics, digital technologies, efficiency, innovative approach

KORXONA IQTISODIYOTIDA RESURSLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MODELLARI

Sultonova Dilnoza Uktamovna

Buxoro Davlat Universiteti Iqtisodiyot va Turizm fakulteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada korxonada iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning zamonaviy modellari tahlil qilinadi. Xususan, resurslardan samarali foydalanish, ularni optimallashtirish hamda raqamli texnologiyalar asosida boshqarish mexanizmlarining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, innovatsion yondashuvlar, logistika tizimlari, ERP va boshqa boshqaruv modellarining korxonada faoliyatidagi roli ochib beriladi. Tadqiqot natijasida resurslarni boshqarishda samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi zamonaviy usullar va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit soʻzlar: resurslarni boshqarish, korxonada iqtisodiyoti, zamonaviy modellar, optimallashtirish, ERP tizimi, logistika, raqamli texnologiyalar, samaradorlik, innovatsion yondashuv

So‘nggi yillarda global iqtisodiy muhitning keskin o‘zgarishi, iqtisodiy beqarorlik, geosiyosiy risklarning kuchayishi, raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi hamda resurslar tanqisligining ortib borishi korxonalar faoliyatida resurslardan samarali foydalanish masalasini strategik darajaga olib chiqdi. Xususan, ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi, energiya resurslari narxlarining beqarorligi, logistika zanjirlaridagi uzilishlar sharoitida korxonalar raqobatbardoshligini saqlab qolish bevosita resurslarni boshqarishning zamonaviy modellari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib bormoqda. Shu sababli korxonalar iqtisodiyotida resurslarni rejalashtirish, taqsimlash, nazorat qilish va optimallashtirish mexanizmlarini zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Ilmiy adabiyotlarda resurslarni boshqarish jarayoni asosan tizimli, jarayonli, vaziyatli va miqdoriy yondashuvlar asosida talqin etiladi. Tizimli yondashuvga ko‘ra, korxonalar moddiy, moliyaviy, mehnat va axborot resurslaridan iborat o‘zaro bog‘liq yagona iqtisodiy tizim sifatida qaraladi. Masalan, Germaniyaning “Siemens” kompaniyasida ishlab chiqarish, logistika, moliya va kadrlar resurslari yagona ERP platforma orqali boshqariladi va bu ishlab chiqarish tannarxini o‘rtacha 12–15 foizga kamaytirishga imkon bergan. Jarayonli yondashuv resurslarni boshqarishni uzluksiz rejalashtirish – tashkil etish – rag‘batlantirish – nazorat bosqichlaridan iborat murakkab boshqaruv sikli sifatida ko‘rib chiqadi. Masalan, “Toyota” kompaniyasida Lean modeli asosida xomashyo xaridi, ishlab chiqarish, tayyor mahsulot zaxirasi va yetkazib berish jarayonlari qat’iy vaqt me‘yorlari asosida olib boriladi. Natijada ombor xarajatlari 30–40 foizgacha qisqartirilgan. Vaziyatli yondashuv resurslardan foydalanish usullari ichki va tashqi muhit omillariga mos holda tanlanishini nazarda tutadi. Jumladan, pandemiya davrida ko‘plab korxonalar ishlab chiqarish quvvatlarini qisqartirib, moliyaviy resurslarni IT va onlayn savdo tizimlariga yo‘naltirish orqali inqirozni minimal yo‘qotishlar bilan yengib o‘tdi. Miqdoriy yondashuv esa iqtisodiy-matematik modellar, chiziqli dasturlash,

regressiya tahlili, optimallashtirish usullari yordamida resurslardan foydalanish samaradorligini aniqlash va prognozlashga yo'naltirilgan. Masalan, AQSh sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni optimallashtirish orqali rentabellik darajasi o'rtacha 6–8 foizga oshirilgan. Zamonaviy sharoitda resurslarni boshqarishda ERP, SCM, MRP II, Lean va Agile modellarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. ERP tizimi korxonalar resurslarini yagona axborot platformasida integratsiyalash orqali moliyaviy hisobotlar, zaxiralar, kadrlar, ishlab chiqarish jarayonlarini real vaqt rejimida nazorat qilish imkonini beradi. O'zbekistonning yirik sanoat korxonalarida "1C ERP", "SAP", "Oracle ERP" tizimlaridan foydalanish natijasida xarajatlar shaffofligi oshib, boshqaruv qarorlarini qabul qilish tezligi 2–3 barobarga oshgan. SCM modeli ta'minot zanjirini kompleks boshqarishga xizmat qiladi. Masalan, "Amazon" kompaniyasi SCM tizimi yordamida ombor-resurslar harakatini avtomatik muvofiqlashtirib, yetkazib berish vaqtini 35–40 foizga qisqartirgan. Lean modeli isrofgarchiliklarni minimallashtirish, nosamarali operatsiyalarni bartaraf etishga qaratilgan bo'lsa, Agile modeli tezkor moslashuv, innovatsion rivojlanish va resurslarning elastik boshqaruvini ta'minlaydi. Resurslarni boshqarishning zamonaviy modellarida sun'iy intellekt, Big Data, bulutli texnologiyalar, IoT va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari alohida o'rin egallaydi. Masalan, Xitoy sanoat korxonalarida IoT asosida ishlab chiqarish uskunalari holati onlayn kuzatilib, nosozliklar oldindan aniqlanmoqda. Bu esa xizmat ko'rsatish xarajatlarini 20–25 foizga kamaytirgan. Energiya resurslarini raqamli monitoring qilish orqali ayrim Yevropa korxonalarida energiya iste'moli 15–18 foizga qisqartirilgan. Shu bilan birga, resurslarni boshqarish tizimi faqat texnologik yechimlar bilan emas, balki inson omiliga ham bevosita bog'liqdir. Xodimlarning malakasi, boshqaruv madaniyati, motivatsiya tizimi va moliyaviy savodxonligi resurslardan foydalanish samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. McKinsey Global Institute tadqiqotlariga ko'ra, xodimlar

kompetensiyasiga sarmoya kiritgan korxonalarda mehnat unumdorligi o‘rtacha 20–25 foizga oshadi. O‘zbekiston korxonalarida ham resurslarni boshqarishning zamonaviy modellari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Xususan, bank-moliya sektorida ERP tizimlari, sanoat korxonalarida Lean va SCM modellaridan foydalanish natijasida ishlab chiqarish tannarxi pasayib, raqobatbardoshlik oshmoqda. Biroq kichik va o‘rta biznes subyektlarida raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, moliyaviy imkoniyatlarning cheklanganligi va kadrlar tanqisligi hali ham asosiy muammo bo‘lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, korxonada iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning zamonaviy modellari raqobatbardoshlikni oshirish, xarajatlarni optimallashtirish, innovatsion rivojlanishni jadallashtirish va barqaror iqtisodiy o‘shishni ta’minlashning muhim omili sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu modellarni milliy korxonalar sharoitiga moslashtirish, ularni raqamli iqtisodiyot talablariga integratsiyalash va inson kapitali bilan uyg‘unlashtirish hozirgi davrning eng dolzarb ilmiy-amaliy vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi PF–6079-son Farmoni.
2. Porter M. Competitive Advantage. – Free Press, 2019.
3. Heizer J., Render B. Operations Management. – Pearson, 2020.
4. Chopra S., Meindl P. Supply Chain Management. – Pearson, 2021.
5. Womack J., Jones D. Lean Thinking. – Simon & Schuster, 2018.
6. McKinsey Global Institute. Digital Strategy and Resource Management. – 2022.
7. OECD. Productivity and Resource Efficiency Report. – Paris, 2023.
8. SAP SE. ERP Systems and Business Performance. – Germany, 2021.
9. Slack N., Brandon-Jones A. Operations and Process Management. – Pearson, 2020.